

PAŃSTWOWY TEATR
IM. STEFANA ŻEROMSKIEGO
DYREKTOR: JAN PASTUSZKO

Według portretu Bertalla.

HONORÉ DE BALZAC
EUGENIA GRANDET

SZTUKA w 5 AKTACH

Według przeróbki ALBERTA ARRAULT

Napisał: ANDRZEJ WERMER

1952

HONORIUSZ BALZAC

i jego »Eugenia Grandet«

W szeregu znakomitych pisarzy - realistów, jakich wydała ludzkość, jedno z czołowych miejsc zajmuje genialny pisarz francuski, autor nieśmiertelnego dzieła pt. „Komedia ludzka“ — Honoriusz Balzac.

Balzac urodził się w Tours dnia 20 maja 1799 r.; umarł w Paryżu dnia 18 sierpnia 1850 roku. Przodkowie jego byli prostymi chłopami i nosili plebejskie nazwisko: Balssa; dopiero ojciec wielkiego pisarza, urzędnik-śmiertelnego dzieła pt. „Komedia ludzka“ — Honorjusz Balzac.

Honoriusz otrzymał wykształcenie prawnicze i zgodnie z wolą rodziców miał się poświęcić karierze notarialnej, która zapewniała znaczne dochody. Młodzieńca jednak od najwcześniejszych szkolnych lat interesowała wyłącznie literatura, toteż bardzo szybko wycofał się z pracy w notariacie. Żeby natomiast zapewnić sobie dogodne warunki do twórczości literackiej, Balzac umyślił najpierw dorobić się pieniędzy. Brał się więc po kolei do najrozmaitszych przedsięwzięć: próbował pisać sensacyjne powieści, które w owych czasach były bardzo popłatne (napisał ich też pod różnymi pseudonimami przeszło 40); później nabył drukarnię i wydawał tanie, popularne wydania klasyków francuskich; wreszcie założył fabryczkę taniego papieru. Wszystkie te przedsięwzięcia zakończyły się niepowodzeniami. Balzac nie posiadał dostatecznej ilości pieniędzy, podpisywał weksle na prawo i na lewo, w rezultacie wpadł w olbrzymie długi, z których nie mógł się wygrzebać do końca życia. Głośne były jego perypetie z wierzycielami, przed którymi musiał się ukrywać przy pomocy różnych sztuczek i wybiegów, stale zmieniając

miejsce zamieszkania itp. Bliska znajomość ze światem handlu i finansów umożliwiła mu jednak zrozumienie istoty stosunków między ludźmi w społeczeństwie burżuazyjnym.

Mając już lat blisko trzydzieści Balzac postanowił oddać się wyłącznie pisarstwu. Cel swego powołania widział w stworzeniu historii obyczajów współczesnego mu społeczeństwa francuskiego. A trzeba dodać, że życie Balzaka przypadło na niezwykle ciekawy i burzliwy okres w dziejach Francji. Balzac przyszedł na świat w 10 lat po wybuchu Wielkiej Rewolucji; był świadkiem wojen napoleońskich i dwóch następnych rewolucji (1830 i 1848 r.); przeżył panowanie Napoleona I, czasy Restauracji i rządy Ludwika Filipa. Za życia Balzaka Francja ukształtowała się ostatecznie jako państwo burżuazyjne, gdzie rolę właściwego czynnika decydującego odgrywać zaczęła wielka finansjera. Antagonizmy klasowe uległy krańcowemu zaostrzeniu, które znalazło najpotężniejszy wyraz w wydarzeniach „wiosny ludów“ 1848 r.

Twórczość Balzaka obejmuje olbrzymią ilość utworów — przeważnie nowel i powieści. W r. 1834 Balzac powziął myśl, aby wszystkie te utwory połączyć w jeden wielki cykl. Dopiero jednak w r. 1841 opracował plan takiego cyklu pod tytułem: „Komedia ludzka“. Miała to być encyklopedia wiedzy o społeczeństwie francuskim pierwszej połowy XIX wieku, tak jak ongiś „Boska komedia“ Dantego stała się encyklopedią życia włoskiego w średniowieczu. Ze 143 uplanowanych utworów Balzac zdołał zrealizować 97. Reszty nie pozwoliła mu dokończyć przedwczesna śmierć, spowodowana pełnym wyczerpaniem sił fizycznych i osłabieniem serca. Balzac, opanowany gorączką twórczą, nie dojadł, nie dosypiał, pracując po 16 godzin na dobę i bez umiaru pijąc czarną kawę. Wszystko to zrujnowało żelazny organizm pisarza.

Balzac nie napisał wszystkiego, co zamierzał napisać, ale to, co zostawił, wystarczyło, aby mu zapewnić wiekopomną sławę. „Komedia ludzka“ — to wielka francuska epopeja narodowa, a zarazem wielki akt

oskarżenia przeciwko społeczności mieszczańskiej, przeciwko ustrojowi kapitalistycznemu. Dzieła Balzaka w sposób niesłychanie dokładny i wnikliwy ukazały nie tylko zewnętrzne cechy tego ustroju, całą jego nikczemność i ohydę, ale odsłoniły również ukryty mechanizm praw rządzących gromadą ludzką w epoce wszechwładnego pieniądza, kiedy mocniejsi bez skrupułów pożerali słabszych, a złoto stanowiło miernik wszystkich wartości, nawet duchowych. Toteż Fryderyk Engels wyraził się, że dzieła Balzaka nauczyły go więcej niż dzieła wszystkich historyków, ekonomistów i statystyków owej epoki razem wzięte.

Należy jednak zaznaczyć, że cała ta genialna krytyka panowania bankierów i spekulantów, na jaką zdobył się Balzac, nosiła charakter dość ograniczony. Balzac oparł ją o wsteczny, zacofany światopogląd i nie potrafił należycie ocenić perspektyw przyszłego rozwoju społecznego. Wszelkie sympatie Balzaka były po stronie ginącego świata arystokracji feudalnej. Balzac przez całe życie konsekwentnie i z uporem stawiał na monarchię i katolicyzm, widząc w tych dwóch czynnikach jedyny środek zaradczy na rozpanoszone zło społeczne. Jednak wspaniały talent realistyczny i niezwykła, bezkompromisowa uczciwość, tudzież głęboki patriotyzm, który mu nakazywał walkę z ciemnymi siłami, osłabiającymi potęgę jego narodu — wszystko to pomogło Balzakowi przezwyciężyć nacisk własnej świadomości klasowej i zdobyć się na artystyczną i życiową prawdę w swych utworach. Nic też dziwnego, że — jak zauważył Engels — jedynymi ludźmi, o których Balzac pisał z entuzjazmem, byli „bohaterowie ulicy Cloitre Saint Merri“ — uczestnicy republikańskiego powstania 1832 r., krwawo stłumionego przez rząd burżuazyjny.

W bogatej galerii typów, przedstawiających w „Komedii Ludzkiej“ społeczeństwo kapitalistyczne z jego wilczymi prawami, szczególną uwagę zwraca na siebie postać winiarza, ojca Eugenio Grandet — bohaterki powieści noszącej ten sam tytuł. Żaden chyba inny typ z „Komedii ludzkiej“ nie zawarł w sobie tylu najistotniejszych cech nowopowstałej

burżuazji, co ten wiejski przemysłowiec i spekulant. I w żadnej chyba innej powieści nie zostało tak jaskrawo odmalowane to środowisko, w którym nawet miłość, nawet szczęście człowieka uzależnione jest od złota — od renty i posagu. Słusznie też powieść tę uznaje się powszechnie za arcydzieło Balzakovskiego realizmu.

„Eugenię Grandet“ przerobił na scenę w r. 1913 Albert Arrault. Nową przeróbkę, opartą po części na tamtej, dała w roku ubiegłym spółka dwóch polskich autorów, występujących pod wspólnym pseudonimem Andrzej Wermera. Autorzy polscy postawili sobie za zadanie, aby „na nowo odczytać Balzaka“ — dać sceniczny wyraz dokonanej przez niego „znakomitej analizie rodzącej się drapieżności klasy burżuazyjnej“. Wynikły stąd pewne różnice pomiędzy fabułą sztuki a powieści. Różnice te, jednak uzasadnione koncepcją autorów, nie wyszły sztuce na złe: przeciwnie, nadały jej cechy bezkrwawej, ale bezlitosnej tragedii mieszczańskiej, uczyniły ją dziełem prawdziwie teatralnym, posiadającym doniosłą wymowę społeczną i historyczną.

Najbliższe premiery
Teatru im. Stefana Żeromskiego

Adam Tarn
„ZWYKŁA SPRAWA“

Issajew i Galicz
„TU MÓWI TAJMYR“

INSPICJENT:
STANISŁAW MAKOWSKI

SUFLER:
ZOFIA PASZKOWSKA

KIEROWNIK TECHNICZNY:
JAN SOWIŃSKI

PRACOWNIA STOLARSKA:
WŁADYSŁAW WAJDIK
WALERIAN LASKOWSKI
STEFAN PIWOWAR
BAZYLI PRZEPIÓRA
WŁADYSŁAW STRĄCZYŃSKI

PRACOWNIA KRAWIECKA:
JADWIGA JAMROZOWA
BRONISŁAWA BOROWIK
STANISŁAWA KORBAŃSKA
STANISŁAW ŁUCZYŃSKI
KAZIMIERZ SZYMAŃSKI

MALARZ:
SZCZEPAN GAŁKA

MODELATOR:
EDWARD MOREK

TAPICER:
JAN STANIEC

PERUKARZE-FRYZJERZY:
IRENA SMYKOWSKA — sc. Radom
WŁADYSŁAWA KUKUŁKA — scena
Kielce

OBSŁUGA PRZEDSTAWIENIA

SCENA KIELCE

SCENA RADOM

ŚWIATŁO:

STEFAN DUDZIC

MIECZYŚLAW STYPIŃSKI
JANUSZ STOLARSKI

MASZYNIŚCI:

JAN WIKTORSKI
ANDRZEJ DAWGIERT
JÓZEF NOGALSKI
ZENON PIWOWARCZYK
BOLESŁAW POBOCHA

JÓZEF KONIECZNY
DANIEL KOZDRA
JÓZEF OLCZYKOWSKI
ZYGMUNT SOCHAŃSKI
MIECZYŚLAW WULCZYŃSKI

REKWIZYTORZY:

JAN KUBICKI

STEFAN SOKOŁOWSKI

GARDEROBIANE:

HELENA CZERNIAKOWSKA
STEFANIA KIJEWSKA

TERESA BERLIŃSKA
PAULINA BOCZAROWA

HONORÉ DE BALZAC EUGENIA GRANDET

S Z T U K A w 5 A K T A C H

Według przeróbki Alberta Arrault napisał Andrzej Wermer

O S O B Y:

PAN GRANDET	—	STANISŁAW ŚLIWIŃSKI
PANI GRANDET, jego żona	—	ZOFIA GALICKA
EUGENIA, ich córka	—	ANNA PRZYSIECKA
KAROL GRANDET, ich kuzyn	—	ANDRZEJ BALCERZAK
PAN DES GRASSINS, bankier	—	CZESŁAW JAGIELSKI
	—	STANISŁAW ZYCH
PANI DES GRASSINS, jego żona	—	STEFANIA BŁOŃSKA
	—	STANISŁAWA ORSKA
ADOLF, ich syn	—	KRYSTYN WÓJCIK
	—	ZBIGNIEW ZAREMBA
CRUCHOT, ksiądz	—	LUBOMIR JABŁOŃSKI
CRUCHOT, rejent	—	EDMUND BIERNACKI
CRUCHOT DE BONFONS, sędzia	—	JÓZEF BARAŃSKI
NANON, służąca Grandetów	—	MARIA HRYNIEWICZ WINKLEROWA
DOKTÓR BERGERIN	—	STANISŁAW MAKOWSKI
	—	STANISŁAW ZYCH

Rzecz dzieje się w Saumur, prowincjonalnym miasteczku nad Loarą.
Pierwszy akt — w roku 1819

DEKORACJE:

MARIAN GOSTYŃSKI

KOSTIUMY:

T. KANTOR i M. GOSTYŃSKI

KIER. LITERACKI:

JERZY JĘDRZEJEWICZ

REŻYSERIA:

JANINA ORSZA-ŁUKASIEWICZ

Przerwy: po 2 akcie — 10 minut, po 3 akcie — 10 minut, po 4 — 5 minut.

Koniec przedstawienia o godz. 22

CENA PROGRAMU 50 GROSZY